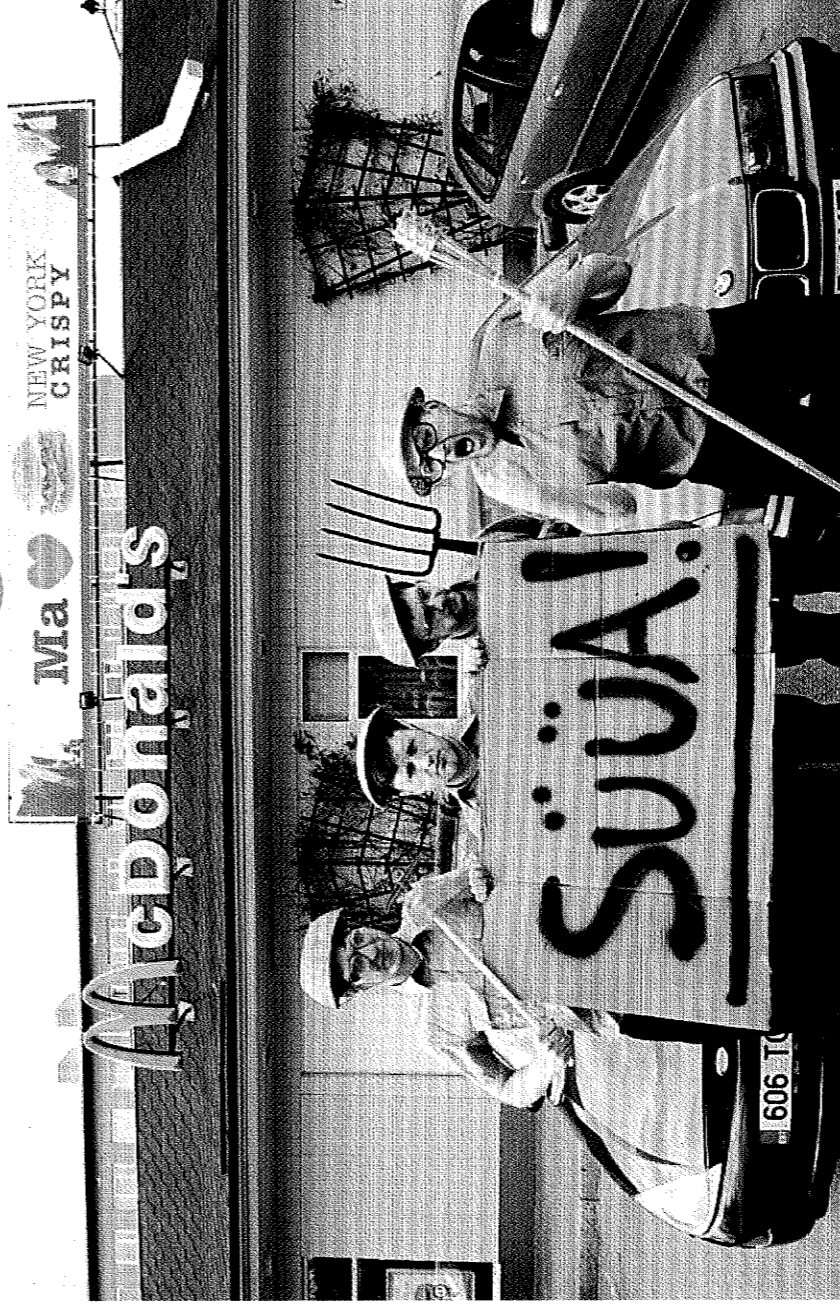

Uus eesti ühesõnaline dramaturgia!

ÜHESÕNAGA: Andreas W arvates on Cabaret Rhizome loonud uue näidendivormi, mille lakoonilisusega konkureerimisel võiks isegi Daniil Harms hätta jääda.

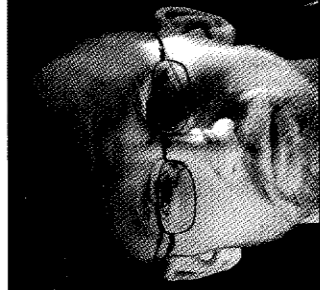
Samal ajal, kui enamiku näidendite sõnade arvu võib mõõta kümnetes tuhandetes, on Cabaret Rhizome teinud juttu ühest sõnast palju lühemaks teha ei saa. Ja lühim tekstiline narratiiv eeldaks vähemalt verbi, näiteks "läheb" või isegi "on". Kunagi rääkis Ivar Tamm mulle loo mehest, kes olevat rääkinud ainult ühesõnaliste lausetega. Lõkke äärde sattunud möödakäijale olevat ta näidanud pudelit ja öelnud siis äärmise

sisendüsõnaga: "VIIN!" Seejärel vaadatud ta kuulajale puuriva pilguga otsa ja öelnud: "VOTA!" Need kaks näidendit, mida Cabaret Rhizome meile siin näitab, on otsekui selle mehe suust kukkunud.

Ühesõnaga. Siin pildidel on meil uus eesti ühesõnaline dramaturgia, koondpealkirja all "Harri barrikaadidel". Sultuge sellesse žanri palun täie tõsidusega. Žanr on esialgu peaaegu täiesti lahti kirjutamata, aga tema potentsiaal on piiritu. Matemaatiliselt võttes võib

öelda, et nii palju, kui keeles on sõnu, on ka erinevaid näidendeid.

Oluline oleks lisada, et Cabaret Rhizome'i vaatepunktist on tegelikult tegemist lausa uskumatu sõnaohtrusega. Meeskond, kes on harjunud hakama saama sõnadeta (tuletage meelde Mahhinaariumit), otsustas siiski öelda ühe sõna. Samas pole unustatud ka traditsioone – üks esitatud näidenditest on siiski sõnatu ja saab hakkama ainult vaikiva pildilise lausumisega. ■

TEATREID TOIMETAB ANDREAS W

Algne kellavedru

Skeekord on kõik 3 teatrilehekülge keskendumud kirjutamisele. Meie kultuuris on kirjutamine teatri alus. Me peame seda enesestmõistetavaks. Midaagi enesestmõistetavat selles ei ole, aga kui me oleme juba niimoodi harjunud, ei saa sellest ka mõnda vaadata.

Pole mõtet teha nägu, nagu ma ise ei peaks kirjutamist samamoodi väga hästi töötavaks kandestruktuuriks etenduse tekkimise all. Kuidas ma saakski teistmoodi, kirjutava inimesena. Aga õnneks puutun ma piisavalt kokku ka teise poolega, meetodiga, kus ettenäidatav moodustub füüsilisest materjalist, asjast, ülekandest, mehhanismidest. Muidugi ei pane keegi õhtukleitit selga ja ei lähe vaatama suurel laval etendatavat koguperetükki "Sõltumatu ergutusvooluga keevitusgeneraatori voolu astmeline reguleerimine demagneetiva mähise keerduide arvu sektioneerimisega", sest suurel laval lihtsalt ei etendu sellist asja. Isegi Pepeljajev ja AKHE peavad suurel laval mängimiseks oma seadeldiste taha mingi seostatud narratiivsuse välja mõtlema.

Aga mõte ise pole üldse nii jabur, kui esimese hooga paistab. Vaadake "Primerit" (see pole väga tuntud film, aga te leiate ta siiski). Võib kohe lubada, et loo kuigemise moodustele saate te ka esimesel vaatamisel pihta, aga mismoodi lugu seesmiselt areneb, sellele küll mitte. Sest tegelaste emotsioone põhjustavad tehniloogilised arendused ja dialoog keskendub tehnikavaldkonna teadlaste igapäevastele röömadele ja muredele. Ilma, et seda oleks teatud mugavamaks ja kõnekeelsemaks. Muidugi, neil on seal fiktsionaalne probleemistik, aga samas mitte hale dekoratsioon, nagu on räägitav enamasti, kui meile ekraanilt või lavalt näidatakse teadlast või kunstnikku.

Tegelikult ma tahaks kirjutajatele soovitada: õppige näitlejatelt, kuidas materjaliga töötada. Voi lavastajatelt. Hea näitleja uurib tausta. Kui tal on vaja mängida mägironijat, siis niisugune näitleja läheb ja ronibki mäge, või vähemalt treeningseina, kui ajagraafik muud ei luba.

Sedasama võiks teha ka kirjutajad. Ronida seina, millele sooritatakse manöövreid nende materjaliga. Aga kirjutajad ei tee seda kuigi tihti. Ikka tundub meile, et me teame ju, kuidas inimesed räägivad. Nii, ja mis on kasu näitleja valmisolekust detailidega töötada, kui selles nii oluliselt peetud tekstis pole kirjutajad keele ja väljendumise detailide vastu mingit huvi tundnud? Kui algne kellavedru on üles keeramata? Sest kahjuks on fantaasia sageli nii ebahuvitav, et igasugune detailselt lahtikirjutatud tegehlikkus teeb talle pika puuga ära.

OISI'AKSE TUGEVAIK

EESTI TEATRI AGENTUURI NÄIDENDIVÕISTLUS 2011:

Andreas W leiab, et kirjutamisoskus on igati hea asi, aga vaadake vahel kalendrisse ka, mis aastaarv seal seisab.

Kõigepealt, ma olen peaaegu kõiges nõus Jaan Unduski analüüsiga näidendivõistluse tekstide kohta (Sirp 16.09.2011). Eriti huvitavalt Unduskist, kes žüriiliikmena luges läbi kõik saadetud tekstid, olen mina näinud ainult väljavõtetuid paremikku. Aga paremikus torkab eriti selgelt silma, et kõik oskavad hästi kirjutada, kõik tajuvad selgelt dramaturgilist vormi ning ootusi, mida see vorm sisaldab, ja siis kirjutavadki peaaegu kõik sellele vormile hästi vastutulelikud tekstid ega tirta teha ühtegi sammugi mingis ootamatumas, ohtlikumas või katsetavamis suunas.

Ma peaaegu kordan Unduski sõnu, kui ütlen, et väga ilmselt on puudu kahest asjast: tugevatest karakteritest ja naljast (koomikast, humoorist – kuidas soovite seda suhet olemasolemissse nimetada). Tugeva karakteri puudus tekitab kohe ka detailsuse puudumise. Dramaturgia pole võimalik käsitleda keerukamaid probleeme, kui puudub tegelane, kes neid kannaks. Seega domineerivad suhteliselt lihtsakoelised ja tõsimeelised karakterid, kelle reaktsioonid ja dialoogid on selle tõttu lausa painavalt etteaimatavad. Kes millal vihastub, kes millal ehmub, enamik järgnevusi on dialoogis kuulda juba 3-4 lauset ette, enne kui see miski juhtub. Hea teatritekst ei pruugiks

olla nii etteaimatav.

Minu jaoks eristus paremikus kaks teksti. Piret Jaaksi "Näha roosat elevanti" on ju paljuski Albee "Kes kardab Virginia Woolfi" tüüpi psühholoogiline traditsionalism praeguse hetke keskkonnas. Endalegi üllatuseks avastas, et kuigi ma pean Virgima Woolfi kartmist kõige igavamaks teatritekstiks, mida ma iial lugenu olen, sai Jaaksi tekst mu kergelt kätte, nii et teda ma lugesin huviga. Kohati olid seal isegi väga head tegelastevahelised malekäigud, kohati aga andis pinge järele liiga etteaimatava dialoogi tõttu. Arvatavasti on küsimus praktikas, ja ma ei näe ühtegi põhjust, miks Piret Jaaks ei võiks kujuneda arvestatavaks aktiivselt tegutsevaks näidendikirjutajaks.

Aga nüüd millestki hoopis teistsugusest. Ma ei arva, et kaasaegne dramaturgia peaks olema *well-made play* stiilis korralik sooritus. Sellistest ootustest lähtuvalt on Kadri Noormets auhinnatute hulgas ainus, kes kirjutab postmodernsena äratuntavat teksti.

Ülejäänud tekstide puhul oleks postmodernsus vabalt võinud ka olemata olla, see poleks suurt midagi muutnud. Selliseid tekste kirjutati 50 aastat tagasi ja ka varem.

Piret Jaaks, I koht

Näha roosat elevanti

Levi ulatab Simonale rinnahoidjad. Simona ei liiguta.

LEVI: Võta!

SIMONA (Ei liiguta): Aitäh.

LEVI: Mis ma teen sellega?

SIMONA: Pane mulle selga, näiteks.

Levi surub ärrituse alla. Ta hakkab Simonat riietama. Nagu nukumeister marionetti. Ta on sõjakas.

LEVI: Kohe ei teagi, kuidas teisiti oleks elada? Niimoodi, et iga päev ei peaks sinu nagu lapsega tegelema.

SIMONA: Näed siis. Sul ei olegi last vaja. Sul olen ju mina.

LEVI: Minu Simona polnud varem selline.

SIMONA: Milline sinu Simona siis oli?

LEVI: Simona oli minu varblane. Sa oled mulle alati meenutanud väikest asjalikku varblast. Väikest ilusat sikit linnukest. Kiiret... Elutervet... Asjalikku... Pragmaatiliselt noh, sellist, kes huvitub ainult olulisest asjadest. Sind ei ärrita mingid ideaalid või nende puudumine... Kes töötab lihtsalt... loomapoos. Kes tahab ainult oma pisiloomadega koos olla. Kes tahab Levit, mitte raha... Millal minu varblasest selline vaenav sõjathane sai?

SIMONA: Kui ma nüüd õigesti mäletan, siis sina tegid mu selliseks.

Levi tõmbab järsu ligutusega Simona kleidi luku kinni. Simona võpatab. Siis võtab Levi paari kontsakingi ja virutab need täiest jõust naise ette maha.
LEVI: Kurat küll! Ma mõtlesin, et me läheme kinno! *Fucking* Haneke on kinos. Retrofilmide nädal. Ma ise valisin selle. Sinu lemmik. Sa oled ju nii kuradi valiv kõige suhtes. Ma ootasin, millal see võimalus tekiks, et ma saaksin oma Simona kinno viia. Et Simona ei oleks kogu aeg nagu mingi kuradi vaenav sõjathane. Ma tean, et ma olen süüdi! Ma ju püüan kogu aeg. Aga ei! Persse!

SIMONA: Levi! Levi keerab selja.

SIMONA: Ma olen nüüd valmis.

Simona tõuseb tikk-kontsadele. Tuba vakatub ta ilu ees. Ruum jookseb hapnikust tühjaks. Levil hakkab palav. Simona ilu on kõrkemattev. Levi tõuseb ja soovib teda enmata, et siis seejärel koos välja minna, kuid Simona seisab keset tuba kangestunult.

olla nii etteaimatav. Minu jaoks eristus paremikus kaks teksti. Piret Jaaksi "Näha roosat elevanti" on ju paljuski Albee "Kes kardab Virginia Woolfi" tüüpi psühholoogiline traditsionalism praeguse hetke keskkonnas. Endalegi üllatuseks avastas, et kuigi ma pean Virgima Woolfi kartmist kõige igavamaks teatritekstiks, mida ma iial lugenu olen, sai Jaaksi tekst mu kergelt kätte, nii et teda ma lugesin huviga. Kohati olid seal isegi väga head tegelastevahelised malekäigud, kohati aga andis pinge järele liiga etteaimatava dialoogi tõttu. Arvatavasti on küsimus praktikas, ja ma ei näe ühtegi põhjust, miks Piret Jaaks ei võiks kujuneda arvestatavaks aktiivselt tegutsevaks näidendikirjutajaks.

Aga nüüd millestki hoopis teistsugusest. Ma ei arva, et kaasaegne dramaturgia peaks olema *well-made play* stiilis korralik sooritus. Sellistest ootustest lähtuvalt on Kadri Noormets auhinnatute hulgas ainus, kes kirjutab postmodernsena äratuntavat teksti.

Ülejäänud tekstide puhul oleks postmodernsus vabalt võinud ka olemata olla, see poleks suurt midagi muutnud. Selliseid tekste kirjutati 50 aastat tagasi ja ka varem.

Kadri Noormetsa näidendit 50 aastat tagasi kirjutatud ei oleks. Ja midagi pole teha, aga ma tahaks teatris näha vahel ka midagi, mis tabab ajastu närvi. Seda hetke, mis on praegu ja siin. Minu enda elu tegelikkust ja tunnetust. Keeles, milles ma räägin ja millest ma aru saan. Kadri Noormetsa "Go Neo und Romantix" teeb seda kõike. Jah, selle teksti vorm ei karga sulle näkku hüüatusega "Vaata siia, ma olen dramaturgia!" Aga just selle pärast ongi ta näidendina elusorganism, miski, mis elab juba enne, kui lavastaja temaga töötama hakkab. Puht-tehniliselt on temas palju liigset, aga Noormets teab seda isegi. Tekst on meelega nii tehtud, et lavastaja saaks välja jätta ja valida, see on ju isegi näidendi kasutusjuhendis kirjas. Kokkuvõtvalt, Kadri Noormets vajab kõvasti kirjutamistreeningut, aga just sellepärast, et tal on tõeliselt raske ja keerukas tekstimasin käes. Mingis väga äratuntavas mõttes meenutab tema kirjutamisviis noort Niko-lai Baturinit (kes ka armastas näidendivormi).

Üldiselt ma ei kahtle, et eesti teatriruumi mahuvad siiski kõik auhinnatud tekstid ära ja et neile on ka vaataja olemas. Kui katkendite pealt huvi tekks, küsige Eesti Teatri Agentuuri tervet teksti näha. ■

Žüriisse kuulustid Martin Algus, Urmas Lennuk (esimese), Katrin Maimik, Andres Noormets, Eeva Park, Triin Sinissaar ja Jaan Undusk. Laureaadid tehti teatavaks 8. septembril Tartus teatriteatril Draama 2011.

Kadri Noormets, III koht

Go Neo und Romantix

Ma istun silmad kinni. Ma istun seljaga gooma poole. ta saab vaadata mu pite ja siis vahetult mängida. ta võtab mu mälu, joonistab mulle selle baasil ja oma silma baasil endamängitud helidest nähtu silme-ette. ta võtab muusaks pildi. ma panen selle loo nimeks neon-rakurs.

jooned liiguvad õlgadelt abaluudele. need on kaks krokodilli, kes õlgadelt abaluude suunas liiguvad. iga helivõnge viib neid edasi. juurde tuleb tugev ja võib-olla laastav bass. tümm. kvaliteetne, stiilne. loomad hakkavad liikuma aeglasemalt. nad söövad ennast läbi mu naha allapoole, õlgadelt kesksele suunas, diagonaali abaluudele. nad on diagonaali, nad vibreerivad vahetult mu naha all. krokodillide nahk ja seljasarved, kolmnurksed küürud kraabivad mind seestpoolt.

muusika läheb kiiremaks. loomad ei liigu, vaid võnguvad – nad on õigesse abaluu punkti kohale jõudnud. ei võngu küljelt küljele, aga see toimub võnkumine toimub krokodillide perspektiivist ülles ja alla. nad suruvad endid tihedalt vastu mu liha, mu lihaseid ja siis jälle nakkuvad ülles, vahetult mu naha-alla. nii et nende seljasarved valutult mu nahka kriibivad, ründavad. nagu tuleksid varsti augud. seest poolt välja poole. naha alt ülespoole. tungivad välja, naha alt välja. niimoodi võnguvad, väledalt ja julmalt.

nüüd lisandub minimaalne lüürika. millaigi hakkavad loomad end minu naha alt päriselt välja suruma. ma olen ettenägelik, ma kardan ja ma olen ootusärevil. ma tean, et see koht muusikas tuleb peagi, aga see on ikkagi ootamatu. ma olen evelil. vinguv helisõda hakkab valjenema. krokodillid muutuvad. minimaalne lüürika jätkub.

Küllike Veede, Lühinäidendi-eripremia

Puuduta-mata

Aga äkki mul tuleks öelda hoopis: "Annika, mis sina arvad?" Mõtle, jah, kui istuks siin selline Marje moodi heledate juustega tüdrukunäaps, hakkaks juba vaikselt perenaist mängima – ikkagi ainuke naisnimene majas. Ei noh, tal võiks minu tumedad lokid ju ka olla. Isa moodi tüdrukud pidada õnnelikumad olema. Või kes seda tüdrukute juuksevärvi teab, eks see on nädal nii ja teine naa... Kas 13-aastased värvivad juba juukseid? Ikka vist värvivad? Või on vatra veed? Mis ma vastaks, kui minu Annika tuleks koolist koju ja teataks: "Isa, ma otsustasin oma juuksed punaseks värvida." Või veel parem – tuleks koolist koju ja ütleks: "Isa, ma tahan värvida pool pead siniseks ja pool pead roheliseks. Ja keskele teen kiilaka triibu!"

Simona tõuseb

tikk-kontsadele.

Tuba vakatub

ta ilu ees.

Ruum jookseb

hapnikust

tühjaks.

ARAKTIIERI

Paavo Piik, III koht

Keti lõpp

VANA MEES: Ei... käi, ma vahel niisama, niisama satun mööda jalgatama, ja siis astun, astun sisse tassid kohvi jooma...

TEENINDAJA: ...lohkusin vist kohvimasina ära! *Klõpsib nuppe.*

VANA MEES (noormehele): ...aga saab ka ilma, saab ka ilma läbi. See on, see on üks säherdune asi, kuidas kõik kordub, kõik kordub. Ma mäletan, kui mina sinu vanu olin, siis ma käisin niimoodi, käisin šokolaadi ostmas. Siis olid sihukesed nurgapoed ja mul oli siis, oli nisuke kriis, ja ma jalgatasin mitu tiru ümber kvartaali, enne kui, enne kui jõudsin ühe väikese poeni (*muigab*) ühe väikese poeni, et osta šokolaaditahvel. Vot nii. See oli siis nagu väikene patt. Ja pärast seda, pärast seda oli suur viha enese vastu, no miks ma seda magusat šokolaadi söön, ja siis hakkasin jälle uue hooga töötama... Kas te, lapsed, töötate siin, jah?

Teenindaja tõstab pilgu.

NOORMEES: Ei... Mina otsin tööd. Tema, küll, on selle koha juhataja. Aga see

pannakse nüüd kinni. Suletakse, täna on viimane õhtu.

TEENINDAJA (leti tagant): Me vist ikka ei saa kohvi pakkuda, masin on katki. Väga vabandan!

NOORMEES: Aga ta undab ju.

TEENINDAJA: See ei ole kohvimasin.

VANA MEES: Alumine re.

NOORMEES: See?

VANA MEES: See on alumine re. Jah.

Ümised nooti. Siia oleks vaja nüüd võibolla, vaja ülevalt juurde üks si.

NOORMEES: Kas te... kirjutate praegu midagi?

VANA MEES: Mina... Mina otsin ka tööd omamoodi. Sellega on niivisi et, vahel on nõnda, et me ju ise ka ei tea, et me kirjutame, aga võib-olla kirjutame. Me nagu otsime, ootame. Muusika on meie ümber olemas, ta tuleb sealt üles leida. Nii nagu skulptuur, skulptuur on olemas kivi sees ja siis tuleb skulptor ja vabastab selle kivi seest. Mina räägin seda, teate, oma naisele, kui ta küsib, millal ma juba tööle hakkkan.
Muigab.

Jan Rahman, II koht

Lell

KALEV: Esi sa puulvõrgüsi siia tullit, talu mu käest är võtiti!

JÜRI: Tassa-tassa. Või-olla tuu hoobis päst sammu, om tämbädsemi pästni ja päst viil.

KALEV: Sa arvat, et mõtsan om määnegi elu?

JÜRI: Määnegi elu õks om. Külän olliti pidulgi käünü. Ja söögikraamiga ole ma avitanu. A ku siia, talumuru pääle mulle perrä tullas, sis om kül lõpp. Sis ei ole inämb ellu.

KALEV: No pidul ja külä pääl saa kävvü önnö suvöl, tuul aol, ku lumme maan ei olö, Lumöga passit talv läbi punkrin, tuld tiit önnö üüse ja käümä päse ei sukuugi.

JÜRI: Jah, a niipallu ei pea pelgämä. Mul litü viimätsel aol egä pinihaugahus nigu

Hiibrib!

tuutsiga stäimele. Ma pelgä, poig!

KALEV: Är kutsku minnu nii!

JÜRI: Hää külh, hää külh. (*Paus.*) Kalev, võta minnu seos talvös mõtsa hündä manu. Veemi taa tämbädse oriku ütän ja elämi talvö üle.

KALEV: Külö, jell. Tuud ma ei saa kül lubada. Albertil omma mõtsan elämises reegli, noist peami kinni pidämä, ku ellä tahami.

JÜRI: A könölö Albertiga!

KALEV: Ma ei tiia. Ma või ju pruuvi könõlda, a midägi lubada ei saa.

JÜRI: A könölö!

KALEV: Hää külh, ma sis könölö.

Donald Tomberg, II koht

Andmed Liina Pihlapuust

DIREKTOR AARELAID: Jaa-jaa. No mis me räägime. Meil on stin neid geenüseid kõik kohad täis.

Üks oli selline kunstiinimene, et... Ah... See võttis kabinetis kogu aeg kingad jalast ära. Ükskord unustaski ennast sokkide väele. Läheme koos lifti, mina vaatan: Ülo on sokkides! Jah. No teate, mi s me räägime. Lood on niimoodi. Me ei saa teid ikkagi saatejuhi kohale võtta.

LIINA: (*Üllatus.*)

DIREKTOR AARELAID: Jah. Tähendab, seal tehti selline asi. Ühesonaga, need paberid olid seal ühe käes, see oli jälle selline kunstiinimene ja see andis siis need sinna kohta... Ühesonaga... Andis siis need paberid sinna kohta, kuhu ta ei pidanud neid andma. Ja seal siis juba... No ühesonaga. Me siis ikka kaalusime seda asja veel kord ja...noh, seal siis olid meil muidugi veel juba omad jutud ja... Teate... Maja on meil ju

KORRALIKU
IIRI AKTSENDIGA
KERGE TUME ÕLU

INSEKSDAY TOGEMUS
saku
-1820-